

Mit álmódott gyermekkorában Salamon király?

Film Konrad Lorenzről

Párás ködökből bontakozik ki a Duna-táj, ahol érintetlennek látszó paradicsomi bujaságban tenyészik, virul ezernyi fajta élőlény: állat és növény.

Madár siklik hosszan a tavirozásával, békalencsével, náddal ékes víztükrök fölött; a folyóágban tükröződik a kék ég fehér felhőivel.

Gólya lebeg a levegőben, hintázik a termithullámokon, behúzott lábban zuhan alá, széles szárnyal húz el ősi, odvas fákon fészkelő gólyacsaládok fészke mellett, tisztelkört ír le a magasban egy tornyos, kastélyszerű épület fölött.

A "kastély" teraszán, a kőmellvédhez támaszkodva egy oroszlánsörényes öregúr figyel a gólya röptét, szeretőn néz a magasba, olykor fáradt, öreg szeme elé tartja látcsövét. Ő az, a maga személyében: Salamon király, akinek már gyűrűjét sem kell megforgatnia, úgy is érti az állatok beszédét. Ő az, a Nobel-díjas természettudós, aki új alapokra helyezte az állatok viselkedésének megfigyelését. Ő az, aki felébreszti és előhívja az elsüllyedt Paradicsomban mélyre merült álmainkat, tudásunkat önmagunkról, mint boldog és harmonikus természeti lényekről. Ő az: *Konrad Lorenz*.

A film – amelyben személyesen és közelebbről megismerhetjük sokunk régi ismerősét és ideálját, a *Salamon király gyűrűje szerzőjét* –, az életműnek keretet adó otthonban és környékén, Altenbergben (Ausztriában) készült. Írója, operatőre és rendezője *Bernd Lötsch* professzor, maga is természettudós, szenvedélyes környezetvédő, egyben ihletett filmművész. *Konrad Lorenz* kivételes alakját és életművét egy kivételesen szép és érdekes filmben mutatja be. Ez az a film, valóban, amelyet mindenkinek látnia kell!

A cím beszédes: *Sugallatok a gyermekorból (Ideen einer Kindheit)*; mindjárt az első pillanatban elárulja, hogy *Konrad Lorenz* későbbi kísérletei és felismerései gyermekkori élményeken, félöszönös, fél-tudatos próbálkozásokon alapulnak, véletlen(?) tapasztalatokon, amelyeket úgy 1910 körül egy kisfiú a szabad természetben és a ház körül az állatok viselkedéséről szerzett. De hiszen mindazt, amit a kis *Konrad* látott, látta a környéken az összes többi gyermek is; minden különöst, fel nem fedezettet tehát ugyanúgy meg is láthatott volna bárki, mint ő. A tudomány – *Lorenz* szerint – éppen ez: *meglátni*. Erre azonban csak ő volt képes, a zseniális gyermek, figyelni a sugallatokra, amelyeknek segítségével később a felnőtt az ezernyi apró tapasztalatot – a magáéit s másokéit is – összevetette, rendezte, tudományos következtetéssé absztrahálta.

A film első része *A madárcimbora (Der Vogelkumpen)* címet viseli. Egy érdekes kísérletnek lehetünk segítségével beavatottjai. Látjuk a gyermek *Lorenz*et – azaz alteregóját –, aki egy, a tojáshéjat éppen feltörő kis vadkacsát az anya hangját utánzó "pip-pegetéssel" mintegy a saját gyermekévé fogad. A kis állat számára e pillanattól – amely életében az első – a kisfiú az "anya". Elválaszthatatlan tőle, minden lépését követi a szárazföldön és a vízben egyaránt. Ugyanez történik a két nappal később született kis vadkacsával, akit *Lorenz* hűséges pajtása – későbbi felesége – fogad örökbe. Csodálatos idill az édeni tájban: a két gyerek mélyen alszik, napsütötte, meleg, "szülői" pocakjukon elbóbiskolnak a vízben átfázott kiskacsák.

Mi tehát az örökölt, az ösztönös az állatok viselkedésében, s mi az, amit egyénileg megtanulnak, s amiben viselkedésük különbözik minden addigi fajegyed viselkedésmódjától? Meddig terjed például kötődésük, ragaszkodásuk "szüleikhez", akik olyan

kövessé hasonlítanak a madárszülőkről sok generáción keresztül továbbörökített képhez? Hogyan lehet a szabadban élő állatokkal újfajta, bensőséges kapcsolatot kialakítani, miközben meghagyjuk őket önmaguknak?

A film második része – *Egy tudomány születése (Geburt einer Wissenschaft)* – többek között ezekre a kérdésekre keresi a választ. Archív felvételek sorával mutatja be a fiatal tudós kísérleteit: a faluhosszat fogadott gyermekeivel – a vadkacsákkal – masírozó *Lorenzet*; a felnőtt vadludak viselkedését válaszul a hívó emberi ("szülői") hangra, és a szárnycsapást majd megpihenést utánzó emberi ("szülői") mozgásra. Láthatjuk azt a szabadtéri laboratóriumot is, ahol *Lorenz* mellett fiatal tudósok figyelik, alakítják az állatok viselkedését – s közben alakulnak maguk is. Mert ki állhatna ellent a csókák bolondos játékának, a madárcsőrök finom, gyöngéd csipdesésének az ajkon és az orron vagy a fülön, a hatalmas vaddisznó boldog ragaszkodásának, a kutya berszédes szemének, a félelmetes sas mélységes szeretetének: irtózatos csőre csak matlat az ember szeme körül, nem tesz benne kárt.

Hihetetlenül tanulságos *Lorenz* leckéje az "öröklött" és a "megtanult", az "ösztön" és egy új viszonyrendszerben kialakult "gátlás" kapcsolatáról! Aki megpróbálja ezt a mondanivalót értelmezni, az előtt egy új Éden reménye, s egy alapjaiban új életminőség képe dereng fel. Talán ha kíváncsiak lennénk rá, mit álmodott gyermekkorában Salamon király... Talán ha *Lorenz* életművének sugallata időben eljutna minden gyermekhez... akkor... talán...

Sugallatok a gyerekkorból – Konrad Lorenz

I. rész (34 perc) – A madárcimbora

II. rész (27 perc) – Egy tudomány születése

(A Lötschfilm, Wien és az SHM Medienzentrum, Wien produkciója.)

Megrendelhető a következő címen:

Magyar Médiapedagógiai Műhely

1091 Budapest, Üllői út 121.

A szállítás postán történik 1992. második negyedében, VHS kazettán, a megrendeléseknek megfelelően magyar és/vagy német nyelven.

Ára: 2060,- Ft + 25% ÁFA.

BODA EDIT

Bay Zoltán

Bay Zoltán 1900-ban született Gyulavárin. Apja református lelkész. Szüleinek anyagi helyzete lehetővé tette, hogy taníttassák, középiskolai tanulmányait a debreceni református Kollégiumban végezte. Itt ismerkedett meg a vele egyforma gondolatvilágú Szabó Lőrincsel. Érdekes, hogy tudományos hitvallását már ekkor megfogalmazta egy vita alkalmával. A híres latin mondás "sic itur ad astra" (így jutunk a csillagokig) értelmezéséről volt szó. Hogyan jutunk a csillagokig? Szabó Lőrinc válasza szerint csakis a költészet szárnyain. Bay Zoltán már akkor is képesnek tartotta a tudományt arra, hogy eljuttassa az embert a csillagokig. Álmodozónak nevezték és kinevezték. Álláspontja máig sem változott, pedig életének majdnem a felét (1948-tól) az Egyesült Államokban töltötte el. Szerinte a tudós éppúgy álmodik, mint a költő, nincs különbség ebből a szempontból köztük. A Nyugati országok profitorientált, alapvetően piacgaz-